

(Ciąg dalszy publikacji.)

Wkład Polski oraz Polaków do zwycięstwa sojuszników w drugiej wojnie światowej (1939 – 1945)

Wojsko konspiracyjne na terenie kraju.

Armia Krajowa

Wnocy 26 na 27 września 1939r., w przeddzień kapitulacji Warszawy, gen. Michał Karaszewicz-Tokarzewski otrzymał rozkaz Wodza Naczelnego – marszałka Edwarda Rydza-Śmigłego, internowanego w Rumunii, założyć konspirację w ojskowię, i założyć pierwszą ojskowską konspiracyjną w okupowanej Europie. Pierwszą jej nazwą miało być Armia Służba Zwycięstwa w Polsce (SZP), później Zwiazek Walki Zbrojnej (ZWZ), a od lutego 1942r. – Armia Krajowa (AK), pod którą było najbardziej znane. Podstawowymi formami działania miały być sabotaż, dywersja, wywiad i propaganda. Dopiero w późniejszym okresie miano przystąpić do działań partyzanckich. Głównym organizatorem AK był gen. Stefan Rowecki (pseudonim „Grot”), który na początku był szefem sztabu, a od czerwca 1940r. do czerwca 1943r. Komendantem Głównym. Po jego aresztowaniu przez Gestapo, w wyniku zdrady, funkcję Komendanta Głównego pełnił gen. Tadeusz Komorowski (pseudonim „Bór”). AK – ochotnicze w ojsko – jednocześnie było częścią Polskich Sił Zbrojnych, dowództwo których znajdowało się za granicą, i najwazniejszą częścią Polskiego Państwa w Podziemiu. Była najsilniejszą i najlepiej zorganizowaną armią podziemną działającą w czasie wojny w Europie. Głównym jej zadaniem było prowadzenie oporu zbrojnego przeciwko okupantom i hitlerowskiemu przygotowaniu mającego wybuchnąć w sposobnej chwili ogólnokrajowego powstania, akcja „Burza”. Powstała zatem odpowiednia struktura – sztab, dowództwo rodzajów w ojsku i służb, dowództwa terytorialne (okręgi, inspektoraty i obwody), zbierała broń, szkolili się żołnierze i oficerowie, zbierane były informacje o przeciwnikach. Jednak uwzględniając przestępczy charakter okupacji i nastroj społeczny, istniała też potrzeba bieżącej w alki zbrojnej. Właśnie dlatego aktywność AK dzieliła się na dwie ściśle związane z sobą formy: bieżącą konspiracyjną walką zbrojną oraz powstanie. Równoległe z wojskiem podziemnym powstawały jednostki zbrojne partii politycznych

w konspiracji oraz organizacji społecznych, na przykład, straży pożarnej i młodzieżowych, na przykład, Zwiazek Harcerstwa Polskiego w konspiracji działający pod nazwą „Szare Szeregi”. Jednym z zadań Komendanta AK było zjednoczenie podziemnych organizacji zbrojnych, co trwało dość długo, aż do 1944 roku. Ostatecznie poza strukturami AK pozostały przede wszystkim drobne organizacje, organizowane przez komunistów od lata 1940 r., które do napaści III Rzeszy na ZSRR, występowały jako radziecka agentura współpracująca z niemieckim Gestapo i przeciw polskiej niepodległości, a po wrześniu 1941 w występujące zarówno przeciwko Niemcom, jak i Armii Krajowej i innym organizacjom niepodległościowym i w związku z tym ZSRR. Wiosną 1944r. Armia Krajowa liczyła ponad 300 tys. zaprzysiężonych żołnierzy. Istniały w AK jednostki specjalne dla wykonania dywersji. W kwietniu 1940r. powstał Zwiazek Odwetu, który później został przekształcony na Komendę Dywersji – „Kedyw”. Działały one na poziomie centralnym i w każdym obwodzie. We wrześniu 1941r. w związku z zmianą stosunków polsko-sowieckich powstała organizacja „Wachlarz” dla prowadzenia wywiadu i dywersji w zapleczu niemieckosowieckiego frontu. Od 1 stycznia 1941r. do 30 czerwca 1944r. w ramach bieżącej w alki zbrojnej jednostki AK i im podległe podpalily 443 transporty wojskowe, wysadzily 732 pociągi, zniszczyly okolo 4,3 tys. środków transportowych, spalily 130 składów z bronią i wyposażeniem w ojskowie, uszkodzily 19 tys. wagonów i okolo 6,9 tys. lokomotyw, podpaly 12 tys. zbiorników benzyny, wysadzily 40 mostów kolejowych, zniszczyly 5 szybów naftowych, w yzwolily w ięznią z 16 w ięzienia. Na początku 1944r. stale działaly czynnie okolo 60 oddziałów AK, niektóre liczyly kilkuset żołnierzy i prawie 200 patroli dywersyjnych. AK zorganizowala grupy konspiracyjne w niektórych obozach koncentracyjnych (Auschwitz) i w śród Polaków zesłanych silą do Niemiec na roboty przymusowe. AK pomagala jeńcom armii sojuszników uciekającym z niewoln niemieckiej. Utrzymywala przez radio i kurierów stalą łączność z rządem RP

na emigracji oraz ze sztabem Wodza Naczelnego. Od lutego 1942r. przybywali do Polski bardzo dobrze wyszkoleni w Anglii polscy oficerowie dywersji wywiadu – „Cichociemni”, przerzucono tak 316 osób. Była prowadzona akcja propagandy i dywersji w śród niemieckich żołnierzy – Akcja N. Akcja N stanowiła oddzielny dział w alki psychologicznej okupantem. Prowadzono ją poprzez specjalne konspiracyjne pisma i ulotki w języku niemieckim. Miały wywołać w rażenie, że są dziełem niemieckich grup antyhitlerowskich. A pogłębienie działalności Akcji N nastąpiło w 1943, kiedy sieć organizacyjną przedsięwzięcia obejmowała w większość obszaru kraju. AK prowadziła szeroką działalność w wydawniczą: wydano okolo 250 gazet, w tej liczbie największa gazeta konspiracyjna – „Biuletyn Informacyjny”, który ukazywał się od 5 listopada 1939r. do stycznia 1945r. Oddzielny wkład w alkę z okupantem miały Żydowska Organizacja Bojowa (ŻOB) i popierany przez AK Żydowski Zwiazek Wojskowy (ŻZW). To przede wszystkim bohaterstwo w Warszawie (19 kwietnia-16 maja 1943). Do najbardziej efektywnych akcji AK nalezy: uszkodzenie w eżla kolejowego w Warszawie (7-8 października 1942r.), w yzwolenie w ięznią w Pińsku (18 stycznia 1943r.), zamach bombowy na miejskiej stacji w Berlinie (15 lutego 1943r.), w yzwolenie w ięznią w centrum Warszawy (akcja pod Arsenalem, 26 marca 1943r.), zamach na Franza Kustcherę – komendanta SS i policji Okręgu Warszawskiego (1 lutego 1944r.). Policzone, że do lipca 1944r. poleglo w w abe, lub częściej zostało rozstrzelanych lub zamęczonych w w ięzieniach, okolo 34 tys. żołnierzy AK i podleglych jej formacji. To jest 1/10 składu osobowego. W śród „cichociemnych” straty w ludziach wynosily 1/3 stanu osobowego.

Państwo Podziemne.

Konspiracyjne w ojsko moglo osiągnąć taką wielkość i być takim aktywnym dzięki temu, że było związane z Polskim Państwem Podziemnym (PPP) oraz cywilnym ruchem Oporu. PPP było zjawiskiem unikalnym w wojnie światowej. W żadnym kraju w okupowanej Europie nie było tak rozwiniętej i zuni-

fikowanej struktury państwowej. Jednocześnie z AK głównym elementem PPP była Delegatura Rządu na Kraj – tajny naczelny organ władzy administracyjnej w okupowanej Polsce, utworzony w 1940 r., składający się z departamentów. Na jej czele stał Delegat Rządu na Kraj, podporządkowany Rządowi RP na uchodźstwie, a od 1944 wicepremier w tym rządzie. Delegatura kierowała pracą pionierów i innych Polskiego Państwa w Podziemiu. Jej zadaniami było utrzymanie ciągłości instytucji państwowych, zapewnienie normalnego funkcjonowania państwa, przygotowanie do przyjęcia kontroli nad krajem po zakończeniu wojny, rejestracja poczyną okupantów i dokumentacja zbrodni wojennych, ochrona i ratowanie zagrożonych dóbr kultury. Koordynowała też przez Kierownictwo Walki Cywilnej działalność takżanego sabotażu małego. Dostarczała codziennie informacje dla radia polskiego „Św ić”, które nadawało z Anglii, ale udawało, że działa na terenie kraju. Polskie Państwo Podziemne prowadziło tajne nauczanie (włączając uniwersyteckie), akcje pomocy ofiarom okupanta i oddzielną akcję pomocy Żydom – „Żegota”). Dzięki stałej łączności z pracownikami poczty przytrzymywano do dostarczenia donosów, adresowanych do władz niemieckich. Szykowane projekty reform na okres powojenny i plany zagospodarowania terenów, które w przyszłości zamierzano się odzyskać od Niemiec (Biuro Ziemi Nowych). Istniały sądy tajne (cywilne i ojskowe), które sądziły zdrajców, kolaborantów i szmalców ników (ludzi w ydających Żydów Niemcom dla pieniędzy). Następnym organem PPP było istniejące od 1940r. przedstawicielstwo partii politycznych, które przyjęło formę Rady Jedności Narodowosciowej (RJN) i było niby parlamentem. RJN wydawał proklamacje programowe i deklaracje (min. o celowości wojny i o przyszłym społeczno-politycznym ustroju państwowym). Razem z PPP działały setki społecznych, politycznych i kulturalnych organizacji. Ukazało się drukiem ponad 2 tys. broszur i książek, ponad 1,8 tys. rozmaitych czasopism.

c. d. n.,

opracowanie Kł. Ławrynowicz